

ALAIN DUCELLIER

ΟΙ ΑΛΒΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

(13ος - 15ος αι.)

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΜΙΑΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Μετάφραση
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΙΔΡΥΜΑ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ-ΧΟΡΝ

Ο Alain Ducellier είναι καθηγητής στο
Πανεπιστήμιο της Toulouse - Le Mirail.

3 E

Copyright 1994
ΙΔΡΥΜΑ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ - ΧΟΡΝ
Μάρκου Αύρηλίου 5, Πλάκα - 105 56 'Αθήνα
τηλ. 32.19.196

ISBN 960-7079-30-2

ΟΙ ΑΛΒΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
(13ος-15ος αι.)

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΜΙΑΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Τίτλος πρωτοτύπου:

Les Albanais en Grèce aux XIIIème-XVème siècles:

Une migration communautaire

ΑΠΟΘΕΤΙΚΑ

ALAIN DUCELLIER

ΟΙ ΑΛΒΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

(13ος - 15ος αι.)

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΜΙΑΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Μετάφραση

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

• ΣΥΛΛΟΓΗ •

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΘΝΟΤΕΛΕΙΟΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 56297
ΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 24/6/2015
ΑΞΙΟΝ. ΑΡΙΘΜ.

ΙΔΡΥΜΑ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ-ΧΟΡΝ

ΑΘΗΝΑ 1994

Διάλεξη στη σειρά
ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
(16 Δεκεμβρίου 1991)

Υπεύθυνη
Χρύσα Α. Μαλτέζου

Ἡ Ἀλβανία τὸν 13ο αἰ. παρουσίαζε ἓνα θέαμα πολὺ ἀντιφατικό: στὶς πεδιάδες τῆς ἄλβανοὶ χωρικοί, ποὺ ἦταν ἀνακατεμένοι μὲ μερικοὺς Ἑλληνας καὶ ἐργάζονταν μερικές φορές γιὰ τοὺς Λατίνους τῶν πόλεων, δὲν φαίνονταν νὰ ἔχουν πλέον μεταξύ τους κανέναν ἀπὸ τοὺς παλιοὺς φατριακοὺς δεσμοὺς ποὺ χαρακτήριζαν τὸ λαό τους τοὺς προηγούμενους αἰῶνες. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀρκετοὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς χωρικοὺς, ὅταν οἱ Φράγκοι κατέλαβαν τὶς ἀκτές, ἀπωθήθησαν στὶς λοφώδεις καὶ ὄρεινές περιοχές ὅπου, ἀντίθετα, διατηροῦνταν ἰσχυρὲς παραδοσιακὲς κοινότητες.¹ Ἡ οἰκονομία τῶν κοινοτήτων αὐτῶν ἦταν κατὰ βάση γεωργοκτηνοτροφική — τὸ θέμα τοῦ

1. Κυριαρχοῦν στὰ ἐπικά ἄλβανικά τραγούδια, ποὺ εἶναι ἀκόμη διαδεδομένα καὶ σήμερα, καὶ ὅπου ἐξαίρεται ἡ φατρία [φάρα] (*fis*), ἡ ἐνορκὴ ὑπόσχεση (*besa*) καὶ ἡ συχνὴ συνέπειά της, ἡ ἐνδοφατριακὴ βεντέτα, τὴν ὁποία οἱ Ἀλβανοὶ ἀποκαλοῦν ὠμὰ *gjak* (αἷμα). Εἶναι γνωστὸ ὡστόσο ὅτι αὐτὲς οἱ πρακτικὲς δὲν ἀποτελοῦν ἰδιαίτερο ἄλβανικὸ χαρακτηριστικὸ καὶ ὅτι συναντῶνται ἐπίσης στὴ Μακεδονία, τὸ Μαυροβούνιο ἢ στὴ Βόρειο Ἑλλάδα, ὅπου εἶναι τὰ συμπτώματα παρόμοιων κοινωνικῶν καὶ πνευματικῶν δομῶν.

ποιμένα επανέρχεται συχνά στους πιό ωραίους τους θρύλους από τους οποίους οί δύο πιό διάσημοι, αν και εἶναι ἀχρονολόγητοι, φέρουν ὡστόσο τὰ ὀνόματα τῶν δύο ἡρώων τοῦ 15ου αἰ., τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ τοῦ Leka Dukadjin²—, καὶ ἴσχυαν ἐκεῖ αὐτὰ τὰ ἐθιμικὰ δίκαια (*kanun*) τὰ ὁποῖα ὑποχρέωναν ἀκόμη καὶ τοὺς Τούρκους νὰ ἀνεχθοῦν τὴ διατήρηση ἐνὸς ἰδιαίτερου ἀγραφου δικαίου μέσα στοὺς κόλπους μιᾶς αὐτοκρατορίας πού ἦταν τόσο ἰσχυρὰ προσκολλημένη στὸ γραπτὸ δίκαιο.

Σ' αὐτὲς τὶς δυσπρόσιτες περιοχές, ἡ δημιουργία τοῦ κράτους τῆς Ἡπείρου ἤρθε νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὸν παλαιὸ δεσμὸ πού εἶχαν οἱ Ἀλβανοὶ με τὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία: ἔτσι εἶναι φυσικὸ ὅτι στὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα τάχθηκαν με τὸ μέρος τῆς Ἡπείρου ἐναντίον τῶν Σλάβων καὶ τῶν Βενετῶν³ καί, ἐπίσης, τὸ 1257-1258, ἀν βασιστεῖ κανεῖς στὸν Γεώργιο Ἀκροπολίτη, ἦταν οἱ πρῶτοι πού ξεσηκώθηκαν,

2. A. Pipa, *Albanian Literature: Social Perspectives*, Μόναχο 1978, σελ. 83-85, πού συνιστᾶται με ἐπιφύλαξη σ' αὐτὸν πού θέλει νὰ μνηθεῖ στὴν παραδοσιακὴ ἀλβανικὴ λογοτεχνία.

3. D. Nicol, *The Despotate of Epirus*, Ὁξφόρδη 1957, σελ. 48-49· A. Ducellier, «Les Albanais du XIème au XIIIème siècle: nomades ou sédentaires?», *Byzantinische Forschungen* 7 (1979), σελ. 30.

πρὶν προσχωρήσουν μαζικὰ στὸν Μιχαήλ Β', ἐναντίον τῶν προσπαθειῶν ἀναδιοργάνωσης τοῦ Θεοδώρου Β' Λάσκαρη.⁴ Εἶναι προφανές ὅτι γιὰ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ προσέφεραν οἱ Ἀλβανοί, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἀρχικά, πρέπει νὰ ἀμείφθησαν, ἀλλὰ τὸ κυρίως ὄφελος ἐπέστρεψε φυσικὰ στὴν ἀλβανικὴ ἀριστοκρατία τῶν ἀρχηγῶν τῶν φατριῶν. Δὲν εἶναι, λοιπόν, τυχαῖο τὸ γεγονός ὅτι αὐτὴ τὴν ἐποχὴ πολλοὶ ἀλβανοί, καὶ κάποτε Ἕλληνες, ἄρχοντες ἔπαιρναν σημαντικοὺς αὐλικοὺς τίτλους, τοποθετοῦνταν ἐπικεφαλῆς πολλῶν περιοχῶν (*archondie*) ποὺ κάλυπταν τὴ χώρα διαβρώνοντας ἔτσι σιγὰ-σιγὰ τὸ παλαιὸ διοικητικὸ σύστημα.⁵ Ἀπὸ παραδοσιακοὶ πατριαρχικοὶ ἀρχηγοὶ μεταλλάσσονταν σὲ ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι στὶς σχέσεις τους μὲ τοὺς «ἀνθρώπους» τους δὲν εἶχαν πλέον καμία ἰσονομία καὶ οἱ ἀπαιτήσεις τους ἀψηφοῦσαν τὸ ἐθιμικὸ δίκαιο.

Στὶς ὄρεινές περιοχές κοντὰ στὴ θάλασσα, στὴ Χιμάρα καὶ τὰ Ἀκροκεραύνια ὄρη, αὐτὲς οἱ ἀρχαϊκὲς κοινωνικὲς δομὲς τῶν κοινοτήτων βρέθηκαν ἐπί-

4. προύφθασαν γὰρ τὸ τῶν Ἀλβανιτῶν ἔθνος, καὶ τὰ τῆς ἀνταρσίας ἐκπεπληρώκασιν, Γεώργιος Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βόννης, σελ. 152.

5. A. Ducellier, ὅ.π., σελ. 30-31, ὅπου καὶ οἱ πηγὲς καὶ ἡ βιβλιογραφία.

σης, ἀπὸ τὸν 14ο αἰ., ἀντιμέτωπες καὶ μὲ ἄλλα στοιχεῖα ἐπίσης ἀποσταθεροποιητικά.

Γιατὶ τὰ πρότυπα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν Ἰταλία ἀφοροῦν ἐπίσης τοὺς Χιμαριῶτες, ποὺ, λόγῳ τῆς παράδοσής τους στὴν πειρατεία, ἦταν ἤδη ἀνοιχτοὶ στὸν ἔξω κόσμο, καὶ ἐνθάρρυναν τὴν προοδευτικὴ ἰσχυροποίηση ἀρχόντων στὰ ἐδάφη τους. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πρωτόγονο περιβάλλον, ὅπου οἱ σκλάβοι ἀγοράζονταν μὲ ἀπλὴ προφορικὴ διαδικασία, γιατί «σ' αὐτοὺς τοὺς τόπους, ὅπου ἔγινε ἡ ἀγορά, δὲν ὑπάρχουν μορφωμένοι ποὺ νὰ ξέρουν νὰ συντάσσουν οὔτε γράμματα οὔτε συμβολαιογραφικὲς πράξεις»⁶ ἐγκαταστάθηκαν ἄρχοντες, ὅπως οἱ Ζενεβεσαῖοι, ποὺ εἶχαν σχέσεις μὲ τὴ Βενετία ἀπὸ τὸ 1414 καὶ κτήσεις στὴν Κέρκυρα. Ἐφεραν τὸν τίτλο τῶν ἀρχόντων τῆς *Staria* (τῆς «ἠπειρωτικῆς χώρας»)⁷ καὶ διατηροῦσαν ἀκόμη, στὰ μέσα τοῦ 15οῦ αἰ., τὴ θέση Στρόβιλο στὴ Χιμάρα.⁸ Δὲν ἐκπλήσσει, λοιπόν, τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτοὶ οἱ περήφανοι Χιμαριῶτες κατέ-

6. Historijski Arhiv u Dubrovniku, *Diversa Cancellarie*, LIII φ. 155v-156, 20 Μαΐου 1439.

7. Archivio di Stato di Venezia, *Misti del Senato*, L, φ. 137, 24 Ἰουλίου 1414.

8. J. Radonić, «Djuradj Kastriot Skenderbeg i Arbanija u XV veku», *Srpska Kraljevska Akademija, Spomenik*, 95, Βελιγράδι 1942, ἀρ. 98, σελ. 55 μεταξὺ ἄλλων.

φυγαν, ἀπὸ τὸ 1358, στὰ ἐδάφη τῆς Ἠπείρου ὡς τὰ Ἰωάννινα.⁹ Ἀλλά, οἱ Ζενεβεσαῖοι, πραγματικοὶ ἄρχοντες καθὼς ἦταν καὶ ἐπομένως ἀπαιτητικοί, πλαισίωναν πάντα καλύτερα τὸ λαό τους καὶ πρόκειται γιὰ «εὐγενεῖς» τοῦ δικοῦ τους τύπου ποὺ συναντῶνται ἐπικεφαλῆς πραγματικῶν κατακτητικῶν ἐκστρατειῶν στὴν Ἠπειρο καὶ στὴ βορειοδυτικὴ Πελοπόννησο.

Παρ' ὅλο ποὺ οἱ Ἀλβανοὶ παρέμειναν βασικὰ λαὸς μὴ νομαδικὸς ἢ ἡμινομαδικός, αὐτὴ ἡ μεταβολὴ τάραξε βαθιὰ τὴν κοινωνία τους ποὺ δὲν μποροῦσε πιά νὰ βρεῖ λύση στὰ προβλήματά της παρὰ μόνον μὲ τὴν κινητικότητα, τὴ μετανάστευση. Ἀλλωστε, ὅπως φαίνεται, δὲν ἐπισημάνθηκε ποτὲ ἡ σχεδὸν ταυτόχρονη ἐμφάνιση τριῶν πολὺ ἐνδεικτικῶν γεγονότων: ἡ ἀρχὴ τῆς ἀλβανικῆς μετανάστευσης διὰ θαλάσσης, οἱ πρῶτες μνεῖες χερσαίων μεταναστεύσεων καὶ οἱ πρῶτες πληροφορίες γύρω ἀπὸ τὸν ἀλβανικὸ «νομαδισμό». Ἡ διὰ θαλάσσης μετανάστευση ἀρχισε δειλὰ γύρω στὸ 1280 ἀπὸ τὸ Δυρράχιο, καὶ ἐπηρέασε τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν ὅπως τὴν *Lena filia quondam Stani de Durachio de casale Sancti Pauli* ἢ ὁποῖα, τὸ 1328,

9. Χρονικὸ τῶν Τόκκων, ἔκδ. G. Schirò, Ρώμη 1975, σελ. 71.